

УДК 378.14.

ВЛАДИСЛАВА ЛЮБАРЕЦЬ

ORCID: 0000-0001-8238-1289

(Київ)

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто соціокультурну компетентність як складову професійної компетентності майбутнього фахівця сфери туризму в екскурсійній діяльності. Показана необхідність соціокультурної компетентності в екскурсійній діяльності майбутніх фахівців сфери туризму. Визначено компоненти соціокультурної компетентності майбутнього фахівця в екскурсійній діяльності за різними категоріями: лінгвокраїнознавчий; соціолінгвістичний; соціально-психологічний культурологічний, когнітивний та інформаційний. Означено подальше дослідження: визначення умов та засобів формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму в умовах інформаційно-освітнього середовища ВНЗ.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, компоненти, екскурсійна діяльність, майбутній фахівець сфери туризму.

Постановка проблеми. Становлення інформаційного суспільства пов'язано з принциповими зрушеннями у культурі сучасного людства. Інтеграційні процеси зумовлюють необхідність підвищувати мобільність людини, зростає залежність соціалізації особистості й реалізації нею свого потенціалу від її туристської активності.

Культурно-освітній та науково-технічний напрями європейської інтеграції займають особливе місце, зумовлене потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме на цих напрямках. Інтеграційний процес на відповідних напрямках полягає у впровадженні європейських норм, стандартів у освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС [5].

Багаті екскурсійні ресурси багатьох регіонів України разом із глибинним національним духовним корінням і традиціями українського народу можуть стати засобом гармонізації особистості, її духовного зростання в новій демократичній державі.

Вони є осередком новочасної інформації, нових вражень та відчуттів, економічною ефективністю прямого надходження грошових потоків у нашу державу, завдяки яким Україна зможе підвищити свій світовий статус як туристична держава з багатими рекреаційними та кадровими ресурсами.

Тому відродження кращих традицій підготовки вітчизняного екскурсовода має важливе значення для національно-культурного піднесення України. Соціальний характер туризму багато в чому визначає сутність, зміст і мету професійної туристської діяльності. Екскурсовод є носієм, творцем і розповсюджувачем гуманістичних цінностей і, таким чином, реалізує свій внесок в розвиток культури суспільства. Отже, особливого значення набуває вивчення та осмислення соціалізації екскурсійної діяльності майбутніх фахівців сфери туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти професійної підготовки екскурсовода досліджено у працях: Л. Матвеева, В. Обозний, Т. Сокол, Н. Сударева, В. Федорченко, Ф. Шандор та інші. Історичні аспекти питань підготовки кадрів для екскурсійної діяльності висвітлено в творах: Т. Дьорової, Р. Дьякової, О. Костюкової, О. Любіцевої, А. Слюсаренка, Л. Яковлевої та інші.

Мета статті полягає в розгляді соціокультурної компетентності як необхідної складової професійної компетентності майбутнього фахівця сфери туризму в екскурсійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі зміною позиції туризму на державному рівні чітко визначаються його функції, змінюється зміст і характер професійної діяльності в туризмі під впливом глобалізації соціальних процесів, що стимулює розвиток туристичної індустрії. Туристична діяльність зумовлює розв'язання таких важливих соціально-культурних завдань: повноцінне відтворення людини як біосоціальної істоти в умовах монотонної праці та повсякденності, надання особистості нових емоційних вражень та культурно-естетичних знань.

Від фахівця в сфері туризму потрібен високий рівень інтелектуальних здібностей, широкий кругозір, творча активність, вміння бути гнучким і швидко адаптуватися до новоствореного заданих умовах.

Відповідно до цього статус екскурсознавця увиразнюється через конституювання професії, що означає наявність сприятливих інституціональних умов: введення до Державного класифікатора професій; зацікавленість суспільства у розвитку цієї професії; професійна підготовка; конструювання позитивного образу екскурсознавця та презентація його в публічному просторі.

Значною мірою успіх готовності майбутнього фахівця сфери туризму до екскурсійної діяльності залежить від соціально-психологічних особливостей професійної діяльності, які впливають на стандарти професійної поведінки, професійний етикет в підвищенні культури обслуговування, культуру мовлення, вміння виходити і долати конфліктні ситуації при обслуговуванні, здатність використовувати специфічний комунікативний лексикон та знаки уваги у професійній діяльності [3, с. 68].

В. О. Сухомлинського акцентував увагу науковців на всебічно розвиненій особистості, якій повинні бути властиві: освіченість, інтелігентність, любов до знань, вміння користуватися ними в своїй діяльності, культура мовлення, широке коло духовних запитів, наукове світорозуміння, здатність до фізичної і розумової праці на користь суспільства, потреба працювати, трудова культура, закоханість у праці творче ставлення до неї, ініціатива й самодисципліна в праці [6]. Великий педагог твердив, що задоволення від праці людина одержує лише тоді, коли їй доступні також інші радощі, культурні та духовні цінності – художня література, музика, живопис, спорт, мандрівки по рідному краю.

Екскурсвод – це суб'єкт, що займає трудовий пост, позбавлений конкретності і представляє собою багатовимірне утворення, основними складовими якого є цілі як результат праці (розробка та проведення екскурсії); заданий предмет праці (екскурсійна діяльність); система засобів праці (організаційно-технічних, інформаційних, професійно-методичних і організаційно-методичних); система професійних обов'язків, пов'язаних з проектуванням екскурсійних програм з інформаційним насиченням; система прав працівника; виробниче середовище (предметні і соціальні умови праці).

Враховуючи зміст професійної підготовки фахівця сфери туризму до екскурсійної діяльності, ми пропонуємо наступний важливий поділ компетентностей:

- ключові компетентності відносяться до загального (метапредметного) змісту освіти;
- загальнопредметні компетентності відносяться до певного кола навчальних предметів та освітніх галузей;
- професійні компетентності – частина двох попередніх рівнів компетентностей, що мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних предметів.

Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття соціокультурної компетентності.

Професійна діяльність екскурсознавця поліфункціональна, тому обумовлює систему професійних знань, умінь, навичок, які складають основу професійної компетентності. Соціокультурна компетентність, на наш погляд, є частиною професійної компетентності, її завдання – спроможність формувати стратегію соціокультурної поведінки в процесі екскурсійної діяльності майбутнього фахівця сфери туризму.

О. Коломінова розглядає соціокультурну компетенцію як систему уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, а також систему навичок та умінь узгоджувати свою поведінку згідно з цими знаннями [2].

Соціокультурна компетентність майбутніх екскурсводів полягає у вмінні визначати спільне і культурно-специфічне в моделях розвитку різних країн, визнання права на існування різноманітних культурних моделей і формованих на їх основі уявлень, норм, вірувань, з одного боку, а також готовність представити свою країну і її культуру, конструктивно відстоювати власні позиції, приймаючи і поважаючи погляди інших, – із другого.

Погоджуємося з ученим Г. Воробйовим [1], який розглядає соціокультурну компетентність як комплексне явище, що включає в себе набір компонентів за різними категоріями: лінгвокраїнознавчий компонент (лексичні одиниці з національно-культурною семантикою і вмінням їх застосовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування); соціолінгвістичний компонент (мовні особливості соціальних шарів, уявлень різних поколінь, підлог, громадських груп, діалектів); соціально-психологічний компонент (володіння соціо- і культурно-обумовленими сценаріями, національно-специфічними моделями поведінки і використання комунікативної техніки прийнятої в даній культурі) і культурологічний компонент (соціокультурний, історико-культурний, етнокультурний фон).

На наш погляд, соціокультурна компетенція майбутнього фахівця сфери туризму в екскурсійній діяльності охоплює когнітивний компонент (знання культури свого народу, а також культури країни, мова якої вивчається, історії країни, знання її моралі, звичаїв і традицій).

Згідно філософського словника, когнітивний той, що вивчає когніцію – процес, за допомогою якого відбувається обробка інформації свідомістю людини [7]. Когнітивний компонент окрім змістовної та стильової складової має ще й регулятивну, завдання якої полягає у забезпеченню регулювання функцій соціокультурної діяльності майбутнього фахівця.

Когнітивний стиль визначає не стільки ефективність діяльності людини, скільки спосіб досягнення результату. Це спосіб пізнання, який дозволяє людям з різними здібностями добиватися однакових результатів в діяльності. Інакше кажучи, – це система засобів і індивідуальних прийомів для організації власної розумової діяльності.

Розвиток високих технологій, в тому числі когнітивних, веде до зміни багатьох стереотипів в економічній і соціокультурній сферах. Високі технології зараз орієнтовані не лише на виробництво, але й на підвищення індивідуальної праці та покращення якості життя. В наш час є усі підстави вважати формування високих технологій, в тому числі когнітивних, як складного, багатоаспектного соціокультурного феномену.

Соціальна компетентність, на наш погляд, означає володіння досвідом у соціально-професійній діяльності: правові аспекти, аналіз ринку праці, володіння етикою трудових і громадських взаємин. Сформовані соціокультурні компетенції дозволяють випускникам вузів забезпечити успішну діяльність в соціумі.

Зміст підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в екскурсійній діяльності повинен навчальні предмети (освітні галузі) пронизати соціокультурним наповненням освітніх матеріалів. Теоретичною основою є контекстне навчання, як діяльнісна теорія засвоєння соціального досвіду; технологічний підхід до організації навчального процесу; змістовно утворююча категорія «контекст» [4, с.10]. У підсумку в студента розвиваються здібності та з'являються можливості вирішувати в професійній діяльності виробничі та соціальні проблеми.

Екскурсійна діяльність в туризмі зазнає трансформацій, набуває комбінаторного характеру, з'являються інноваційні форми проведення екскурсій, такі, як екскурсії з дегустаціями, відвіданням закладів ресторанного господарства, екскурсії-спектаклі, екскурсії у поєднанні з розважальними заходами, з елементами екстриму та інтерактивну, що вимагає формування в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму інформаційної компоненти (інноваційні, інформаційні, мультимедійні технології) соціокультурної компетентності, ефективним засобом формування якого є віртуальний простір освітнього середовища.

Потенціал інформаційно-освітнього середовища вузу сприяє розвитку інформаційної компоненти соціокультурної компетентності і актуалізується в інтеграції професійної, педагогічної, соціально-культурної та дозвілєвої діяльності студентської молоді.

Завдяки мультимедійним засобам уможливується створення віртуального інтерактивного професійного середовища як сучасного інструменту здобуття знань. Мультимедія як засіб, який пропонує текстові, графічні, фотографічні відомості й відтворення звуку та відео, є затребуваним навчальним засобом. Використання на заняттях мультимедійних систем уможливує роботу з відомостями у декількох вікнах, у кожному з яких можуть відображатися відомості різних типів. Майбутні фахівці сфери туризму можуть зіставляти, аналізувати, систематизувати та класифікувати матеріал для проведення екскурсій.

Найпривабливішим тут є вільний доступ до міжкультурного середовища. Студенти можуть вільно переміщуватися від зображень до відео, від відео до тексту, звуку, одночасно перебуваючи в різних культурних контекстах. У процесі роботи у віртуальному режимі майбутні фахівці можуть задати та створити будь-яку цікаву віртуальну екскурсію.

Висновки. Отже, соціокультурна компетентність є складовою професійної компетентності майбутнього фахівця сфери туризму в екскурсійній діяльності, що включає в себе компоненти за різними категоріями: лінгвокраїнознавчий; соціолінгвістичний; соціально-психологічний культурологічний, когнітивний та інформаційний.

Оптимальний рівень розвитку соціокультурної компетентності можливий в умовах інформаційно-освітнього середовища ВНЗ, тому перспективним в подальших дослідженнях вважаємо визначення умов та засобів формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму в умовах інформаційно-освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вороб'єв Г. А. Розвиток соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови / Г. А. Вороб'єв // Іноземні мови в школі. – 2003. – №2. – С. 30-35.
2. Коломінова О.О. Формування соціокультурної компетенції у молодших школярів / О.О. Коломінова // Іноземні мови. – 1997. – № 3. – С. 39-41.

3. Любарець В. В. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Любарець; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. – 285 с.

4. Любарець В. В. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. В. Любарець ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. ДПУ ім. Григорія Сковороди», 2013. – 21 с.

5. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

6. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 1. – К. : Радянська школа, – 1976. – С. 55–206.

7. Філософський словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://mirslovarei.com/content_fil/kognicija-18497.html

REFERENCES

1. Vorobyev G. A. Rozvstok sociokulturnoy kompetentnosti maybutnih vhiteliv inozemnoy movi / G. A. Vorobyev // Inozemnoy movi v shkoli. – 2003. – №2. – С. 30-35.

2. Kolominova O.O. Formuvannya sociokulturnoy kompetencii u molodshih shkolyariv / O.O. Kolominova // Inozemnoy movi v shkoli. – 1997. – № 3. – С. 39-41.

3. Liubarets V. V. Formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnih agentiv z organizaciyi turizmu u profesynomu koledzi : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / V. V. Liubarets; DVNZ «Pereyaslav-Hmelnickiy derzavniy pedagogihniy universitet imeni Gpigopiya Skovorodi», 2013. – 285 с.

4. Liubarets V. V. . Formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnih agentiv z organizaciyi turizmu u profesynomu koledzi [Tekst] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : [spec.] 13.00.04 «Teoriya i metodika profesynoyi osviti» / V. V. Liubarets; DVNZ «Pereyaslav-Hmelnickiy derzavniy pedagogihniy universitet imeni Gpigopiya Skovorodi», 2013. – 21 с.

5. Pro zatverdzhennya Strategiyi integraciyi Ukraini do Evropeyskogo Soyuzu [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

6. Suhomlinskiy V.O. Problemi vihovannya vsebihno rozvinenoyi osobistosti / V.O. Suhomlinskiy // Vibrani tvori : v 5-ti t. Т. 1. – К. : Radyanska shkola, – 1976. – С. 55–206.

7. Filosofskiy slovnik [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://mirslovarei.com/content_fil/kognicija-18497.html

VLADYSLAVA LIUBARETS

SOCIOCULTURAL COMPETENCE AS A CONSTITUENT NEEDED IN EXCURSION ACTIVITY FOR FUTURE SPECIALIST IN TOURISM SPHERE

With the change of position of tourism at state level, its functions is clearly determined, maintenance and character of professional activity change in tourism under the condition of globalization of social processes that stimulates development of tourist industry. A sociocultural competence is considered in the article, as a constituent of professional competence of future specialist of sphere of tourism in excursion activity. The shown necessity of sociocultural competence is for excursion activity of future specialists of sphere of tourism. The components of sociocultural competence of future specialist of sphere of tourism are certain in excursion activity after different categories. Linguistic and countries connoisseur component (lexical units with national and cultural semantics and ability of them to apply in the situations of cross-cultural communication).

Social and linguistic component (language features of social layers, presentations of different generations, community groups, dialects); social psychological component (possessing sociocultural scenarios, by the nationally specific models of behavior and use of communicative technique of accepted in this culture) and cult urological component (sociocultural, historical and ethnic background). The educational component of sociocultural competence is distinguished in research (knowledge of culture of the people, and also culture of country, the language of that is studied, history of country, knowledge of her moral, customs and traditions) but informative component (innovative, information, multimedia technologies). Social humanitarian character of excursion activity determines essence, maintenance and aim of trade tourist education in a great deal. Potential of informatively educational environment of institution of higher learning assists to development of informative component of sociocultural competence and becomes actual at integration professional, pedagogical, sociocultural and to leisure activity of student young people. An optimal level of development of sociocultural competencies possible in the conditions of informatively-educational environment of higher learning, that is why in further researches consider determination of terms and facilities of forming of sociocultural competence of future specialists of sphere of tourism perspective in the conditions of informatively-educational environment.

Keywords: sociocultural competence, components, excursion activity, future specialist of sphere of tourism.

Одержано 06.11.2017р